

Nr 13.

Ankom till Riksdagens kansli den 8 maj 1911 kl. 3 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må afhändas städerna utan Riksdagens samtycke m. m.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion nr 334 har herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må afhändas städerna utan Riksdagens samtycke, samt att ett öfvervägande jämväl måtte äga rum, huruvida ej dispositionen öfver denna jord bör, såvidt på staten ankommer, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan äfven af Riksdagen.

Motionen.

Till stöd härför har motionären anfört följande:

»I ett betänkande af den 30 december 1897 har kammarkollegium lämnat en ingående utredning rörande den till städerna af kronan donerade jord. Häraf inhämtas bland annat, att för donationerna i regel uppställts fordran på den förlänta egendomens oförytterlighet men att inom många städer betydande delar af donationsjorden, donators stränga, ofta upprepade förbud till trots, under tidernas lopp på mångahanda sätt obehörigen kommit i enskild värjo.

På senare tider har ofta mellan sådana besittningstagare och städernas fullmäktige träffats öfverenskommelse, hvarigenom besittningstagandet på vissa villkor godtagits. Dylika öfverenskommelser ha sedan

Bihang till Riksd. prot. 1911. 9 Saml. 2 Afd. 1 Band. 1 Ser. 13 Häft. (Nr 13.) 1

underställt Kungl. Maj:t, hvilken ock i allmänhet i administrativ väg fastställt desamma.

Genom kungl. brevet den 27 januari 1899 har Kungl. Maj:t likaledes i administrativ väg vidare förklarat sig vilja till pröfning i hvarje särskildt fall upptaga ansökningar från vederbörande städer om rätt att till enskilda afyttra behållen donationsjord inom stadsplan och i skäligen undantagsfall äfven utom stadsplan. I öfverensstämmelse härmed bifaller Kungl. Maj:t nu i regel framställningar, som inkomma från städer om rätt att få i större eller mindre omfattning försälja stadsjord såväl inom som utom stadsplan.

Det är nu klart, att städerna själfva ej kunna ändra donationernas karaktär, vare sig man med kammarkollegium enligt dess förutnämnda utredning anser, att dessa icke äro af förnämligare beskaffenhet än upplåtelse under ständig nyttjanderätt, eller betraktar jordens oföretterlighet som en bestående inskränkning i en öfverlåtelse med äganderätt. Endast donator själf, det vill säga kronan, kan eftergifva dylikt villkor, som förbehållits vid donationen. Och enligt nu gällande författning representeras kronan i hithörande ärenden af Kungl. Maj:t och Riksdagen. Kronans rätt i afseende å kronodomäner får nämligen enligt 77 § regeringsformen icke utan Riksdagens samtycke på något sätt kronan afhändas. Nu går det emellertid som sagdt så till, att Kungl. Maj:t i administrativ väg utan Riksdagens hörande dels fastställer öfverenskommelser om godtagande af donationsjords obehöriga afhändande från städerna dels bifaller ansökningar från städerna att få afhända sig donationsjord.

Denna praxis har för mig vid förfrågan inom civildepartementet uppgifvits grunda sig på kommunallagens föreskrift om, att stadsfullmäktiges äfvensom allmän rådstugas beslut skola för att vinna bindande kraft underställas Kungl. Maj:ts pröfning och fastställelse, då det angår »försäljning, pantförskrifning eller utbyte af sådan staden tillhörig fastighet, som för något dess gemensamma nytta afseende ändamål genom gifva eller testamente staden tillfallit, äfvensom öfverenskommelse, som medför förändring i de rättigheter, staden till sådan fastighet äger». Frånsedt att kommunallag dock ej kan ändra grundlag, synes det uppenbart, att nämnda bestämmelse icke alls afsett förevarande fall, där fråga gäller statsjord och donator för öfrigt fortfarande existerar, utan endast donationer, hvars villkor ej vidare kunna af den enskilde gifvaren bevakas, eller som staden bekommit med full äganderätt och därför ägt att utan vidare afhända sig, därest ej kommunallagen mellankommit och föreskrifvit underställning till

Konungen. Detta bestyrkes ock af motiven till 1859 års kommittébetänkande till nya kommunalförfattningar, från hvilket nämnda bestämmelse härleder sig. Där heter det nämligen härom: »Förändrade förhållanden i en framtid kunde göra det af vikt för en kommun att uti sin gemensamma ekonomi vidtaga åtgärder, som fordrade genomgripande förändringar uti inrättningar för samma ändamål från en förångnen tid: och om för deras förverkligande nödigt blefve att föryttra fastigheter, dem en föregående generation inom kommunen eller enskild person för sådant ändamål anslagit, borde det väl icke kunna anses mot stiftelsens villkor stridande, att kommunen med Kungl. Maj:ts nådiga bifall finge söka att under en annan form draga nytta af stiftarens välvilja.»

Att Riksdagens samtycke bör i dessa frågor inhämtas, har äfven ifrågasatts i ett af justitiekanslersämbetet den 21 juli 1910 afgifvet utlåtande öfver ansökningar, att staden Sala måtte tillerkännas rätt att till vederbörande innehafvare försälja den del af stadens donationsjord, som utgjordes af de så kallade tilldelningarna och intagorna å stadens skogsmark. Härom säges i utlåtandet:

»Justitiekanslersämbetet anser sig äfven böra fästa uppmärksamheten därpå att det kan ifrågasättas, huruvida icke Riksdagens samtycke erfordras till den ifrågavarande jordens försäljning. Enligt 77 § regeringsformen får kronojord icke kronan afhändas utan Riksdagens samtycke. Den jord, hvarom nu är fråga, har visserligen af kronan donerats till staden Sala, som enligt samma grundlagsrum också är berättigad »njuta laglig rätt därå till godo», men jorden är dock icke helt och hållet afhänd kronan och det allmänna, ty enligt gällande författningar kan jorden icke gå i handel och vandel emellan enskilde och kronan är alljämt både berättigad och i stånd att upprätthålla de om jordens disposition meddelade föreskrifter. Först genom jordens försäljning till enskilde upphör fullständigt kronans dominium öfver jorden och kronan har sedan att i fråga om tillsynen öfver donationen hålla sig allenast till det kapital, som träd i jordens ställe. För inhämtande af Riksdagens samtycke talar äfven den omständigheten, att ett bifall till stadsfullmäktiges ansökning innebär ett brytande med den grundsats, som genom århundraden varit gällande i fråga om den af kronan till städerna donerade jorden. Det genom nådiga brefvet den 26 april 1905 lämnade medgifvande till Torshälla stad att afhända sig donerad kronojord är emellertid tillkommet utan Riksdagens medverkan.»

Det i utlåtandet omnämnda fallet Torshälla afsåg äfven donationsjord utom stadsplan. Enligt hvad justitiekanslern vid förfrågan meddelat mig syftar utlåtandets yttrande om den grundsats, som enligt ämbetets uppfattning skulle genom ett bifall till ansökningen brytas, på upprätthållandet från kronans sida af villkoret om donationsjordarnes oförytterlighet. Emellertid har Kungl. Maj:t vid åtskilliga tillfällen,

utöfver dessa två, i administrativ väg medgifvit försäljning af donationsjord inom stadsplan, men har i dessa fall justitiekanslern icke blifvit hörd, enär regeln lär vara, att kanslerens utlåtande infordras öfver disposition af stadsjord, donerad af enskilde, och kammarkollegii utlåtande, när frågan rör kronodonationer.

Det erinras i justitiekanslerns ofvanintagna utlåtande att oafsedt ärendets författningsenliga behandling, talar i hvarje fall visst sakskäl för att Riksdagen höres i dessa ämnen. Ett ännu starkare motiv för ett sådant tillvägagående ligger i jordfrågornas grundläggande betydelse och den större omtanke därutinnan, som vår tid framtvingar efter erfarenheterna af senaste tiders låtgåpolitik. Om i många, kanske i de flesta fall förhållandena tilläfventyrs utvecklat sig så, att en återvinning af städerna obehörigen redan afhänd jord ej lämpligen kan ifrågasättas, så synes däremot, med de nya erfarenheter vi vunnit om förra århundradets ekonomiska jordpolitik, nu omsider börja randas den dag, då man förstår, att förfädernas föredöme, att hålla på det allmännas äganderätt till sin jord, bör ur alla berättigade intressens synpunkt lända till efterföljd. Det är sannerligen ingen anledning för städerna att nu vidare lämna ut sin jord till ett byte för det enskilda mångleriet. Staten, som nyligen genom sin lagstiftning inrättat ett särskildt så kalladt tomträttsinstitut för tomtupplåtelse af allmän jord med bibehållande af äganderätten, bör därför liksom i gamla dagar hålla på donationsjordens oförtytterlighet samt hänvisa städerna till tomträttsinstitutet och inrättandet af nödiga kreditkassor för ändamålet.

Äfven om undantagsvis ett afhändande af donationsjord må på grund af särskilda omständigheter medgifvas, bör dock staten åtminstone kräfvat, att köpeskillingen fonderas och att fonden för framtiden upprätthålles, så att den såsom afsikten var med donationsjorden bereder staden ett varaktigt gagn. Detta föreskrifves städse när medgifvande lämnas till försäljning af enskildt fideikommiss i fast egendom. Ibland lär en dylik föreskrift lämnats af Kungl. Maj:t äfven vid medgifvande att jord, donerad af kronan, må försäljas. Väckes fråga att få bortbyta donationsjord mot annan fastighet bör den senare i stället iklädas donationsjords egenskap.

Allt talar således jämväl för att frågan om städernas donationsjord upptages af staten till ett allvarligt och tidsenligt begrundande samt ordnas genom en af Konung och Riksdag antagen författning.

På hufvudsakligen förenämnda grunder — justitiekanslerns förenämnda utlåtande var mig dock då obekant — hemställdes af mig vid

denna riksdag uti motionen nr 247, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t uttala den uppfattningen, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må mot 77 § regeringsformen afhändas städerna utan Riksdagens samtycke, eller, om detta ej kan bifallas, hos Kungl. Maj:t anhålla, att bifall till framställningen af ena eller andra slaget om sådan donationsjords afyttrande ej må äga rum utan Riksdagens hörande och samtycke samt, såvidt afser städernas ännu behållna jord, i hvarje fall medgifvas endast när synnerliga omständigheter därtill föranleda.

Denna motion kan emellertid som bekant icke erhålla realitetsbehandling i följd af den olösliga konstitutionella konflikt som uppstått om densamma (se konstitutionsutskottets memorial nr 1 och 3 och kamrarnas däröfver fattade skiljaktiga beslut). Hufvudpunkten i motionen hvilar för all framtid opröfvad och de alternativa yrkandena ha af motionären med Andra kammarens begifvande återkallats.

I anledning häraf och då det väckta spörsmålet enligt min uppfattning är på grund af sin vikt särdeles förtjänt af pröfning i sak, nödgas jag nu återupptaga ämnet i förhoppning, att det skall kunna finna en fristad inom något Andra kammarens tillfälliga utskott. Den ordinarie motionstiden är visserligen till ända, men enligt 55 § riksdagsordningen må motion framställas, så länge Riksdagen är samlad, i fråga, som af redan inom någondera kammaren fattadt beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledes. Dessutom är det kammare obetaget att för särskildt fall medgifva, att motion tillhörande tillfälligt utskotts behandling äfven senare må väckas.»

Andra kammarens utskott har i ärendet yttrat följande:

»Såsom af motionären framhålles, har frågan om kronans jord-donationer till städerna varit föremål för en ingående undersökning af kungl. kammarkollegium. Denna föranleddes närmast däraf att åtskilliga städer ingått till Kungl. Maj:t med begäran om ordnandet af rättsförhållandet mellan kommunen och enskilda, hvilka under tidernas lopp kommit i besittning af donationsjord. Uti brefvet den 17 juni 1893, hvori Kungl. Maj:t anbefaller utredningens verkställande gör sig den uppfattningen gällande, att bästa lösningen af hithörande spörsmål vore om städerna finge rätt att med full äganderätt upplåta sin af kronan tilldelade donationsjord. I enlighet härmed föreslog också kammarkollegium i sin skrifvelse den 30 december 1897, att det genom

*Andra
kammarens
utskotts
yttrande.*

allmän författning måtte stadgas, det gällande bestämmelser i afseende på dispositionen af städernas donationsjordar icke utgöra hinder för städerna att, under de villkor och förbehåll, som Kungl. Maj:t uppå därom skeende framställning särskildt för hvarje stad bestämmer, vare sig bekräfta sådant redan förhandenvarande enskildt innehaf utaf donationsjord, som fränsedt jordens donationsegenskap uppfyller villkoren för grundläggande af tjuguarig häfd enligt nådiga förordningen den 22 april 1881, i den mån dylik bekräftelse må vara erforderlig; eller med äganderätt föryttra sådan i städernas egen värjo befintlig jord af omförmälda beskaftenhet, hvilken uti behörigen fastställda stadsplaner ingår såsom tomter eller särskilda delar af sådana.

Kammarkollegium afsåg härmed, att sedan i allmän författning ett *principiellt* medgifvande lämnats städerna att bekräfta enskildas äganderätt till donationsjord, det skulle åligga hvar stad för sig att inkomma till Kungl. Maj:t med förslag till alla de villkor och förbehåll med afseende å befogenhetens utöfning, om hvilka författningen ej lämnade föreskrift. Enär man till det yttersta borde tillgodose donationsändamålet, borde sådana bestämmelser för hvarje särskild stad utfästas i fråga om dispositionen af inflytande försäljningsmedel, att dessa på varaktigast möjliga sätt komne staden till godo.

Förhållandena ha emellertid utvecklats sig annorlunda, än kammarkollegium funnit lämpligt och öfverensstämmande med samhällets intressen. Någon allmän författning af *det* slag kollegiet tydligen afsåg har icke kommit till stånd. I stället utfärdades den 27 januari 1899 ett kungl. bref, hvori omförmäldes, att Kungl. Maj:t på administrativ väg skulle till pröfning i hvarje särskildt fall upptaga framställningar om försäljning af till stad donerad kronojord. Brevet innehåller för öfrigt ingenting angående bevarandet af ändamålet med donationen eller de villkor, som af stad i sådant syfte skulle föreslås. Följden häraf har blifvit, att donationsjorden i ganska stor utsträckning öfvergått i enskild ägo och utan att kommunen tillförsäkrats varaktig nytta af de medel jordens försäljning tillfört dem. Särskildt under senare år, då stadsplanearbetet tagit ökad fart i städerna genom tillkomsten af den nya lagen om stadsplan och tomtindelning, och större områden än tillförne på grund af befolkningstillväxten behöft regleras, har det stundom förekommit, att städerna samtidigt med begäran om fastställelse af stadsplan å visst område anhållit, att inom detsamma befintlig donationsjord måtte af staden få föryttras. Undan för undan afhändes kommunen härigenom sina donationsjordar, utan att fondering af de inflytande medlen på ett eller annat sätt ägde rum.

Motionären har emot detta förfarande framställt tvenne anmärkningar. Dels uttalas, att samhället i längden icke gagnas därigenom att donationsjorden utan vidare och allmänt öfvergår i enskild ägo, dels förmenas, att Kungl. Maj:t icke har laga rätt att på administrativ väg disponera kronojorden.

I fråga om den förstnämnda anmärkningen vill utskottet framhålla, att lagstiftningen numera — sedan en dyrköpt erfarenhet visat önskvärdheten däraf — på olika sätt söker möjliggöra såväl bibehållandet af kommunens jord i dess ägo under för byggnadsverksamhet gynnsamma förhållanden, som underlättar kommunens åtkomst af mark, som är behöflig för samhällets utveckling. Sålunda skrifer lagberedningen i sitt förslag till ny jordabalk del II, att beredningen »delar den uppfattning, att för städers och därmed likställda samhällens jordpolitik den grundsats bör vara ledande, att äganderätten till mark, som ägnar sig till bebyggande, skall i största möjliga utsträckning åt det allmänna bevaras». Det är äfven den uppfattningen, som varit bestämmande för tomträttsinstitutets inskrifvande i svensk lag och dess allt vidsträcktare tillämpning inom stadssamhällena. De nya förslagen om förköpsrätt och expropriationslösen m. m. äro äfven i sin mån uttryck för samma tankegång.

Utskottet finner sålunda det numer vara ett erkänt förhållande, att stadsjorden såvidt möjligt bör bevaras i det allmännas ägo under förhållanden, som på samma gång lämna företagsamheten erforderlig frihet och kommunen vinsten af de stigande värden stadsjorden må representera. Tillämpas detta såsom sig bör uti förevarande fall, synes det angeläget, att den donationsjord, hvilken ännu finnes uti kommunens besittning, icke med full äganderätt afhändes. I alla händelser bör det icke ske på det sätt, att försäljningsmedlen användas för bestridande af kommunalförvaltningens löpande utgifter, utan tillvaratagas på ett för efterkommande generationer nyttigt sätt.

I fråga om den andra anmärkningen har motionären hänvisat till ett uttalande af justitiekanslersämbetet den 21 juli 1910, hvori ifrågasattes, att 77 § i regeringsformen är tillämplig uti hithörande fall, och att Riksdagens samtycke kräfves innan kronojorden försäljes. Denna paragraf har som bekant följande lydelse:

»Kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill lydande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar samt laxfisken och andra kronans fisken samt kronans öfriga lägenheter må Konungen icke utan Riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gäfvä, eller på något annat sätt, kronan afhända. De skola förvaltas efter de grunder, Riksdagen därom

föreskrifver; dock att de personer och menigheter, som, efter hittills gällande författningar sådana kronans tillhörigheter nu innehafva eller nyttja, må njuta laglig rätt därå till godo, samt att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogarna må i vanlig ordning, efter nuvarande eller framdeles blifvande författningar, kunna till skatte försäljas.»

Enligt utskottets mening torde denna paragraf äga tillämplighet i fråga om det öfvervägande antalet af de fall, som förekomma, då begäran om försäljning af donationsjord förekommer. Kammarkollegium uttalar äfven i sin förutnämnda skrifvelse följande: »Den gängse uppfattningen, att donationsjord är kronans jord, och att kronan således aldrig afsagt sig äganderätten därtill synes visserligen icke äga sin riktighet i fråga om alla donationsjordarna, i det nämligen, på sätt i utredningen här ofvan anmärkts, kronan i åtskilliga fall måste anses hafva efterlåtit jämväl sin äganderätt till jorden, men sådana fall höra dock till undantagen, och äganderättsdonationerna, bortsedt från de få verkligt allodiala upplåtelseorna, torde med hänsyn till städernas rättighet att förfoga öfver jorden icke vara af förnämligare beskaffenhet än upplåtelseorna under ständig nyttjanderätt.»

Det bör följaktligen anses vara i sin ordning och öfverensstämmande med gällande grundlag, att donationsjorden icke föryttras, utan att Riksdagen därtill lämnat sitt bifall antingen genom medverkan till lagstiftning i ärendet eller för hvarje särskildt fall. Det uti kommunalförordningen befintliga stadgandet, att stadsfullmäktige skola underställa beslut om försäljning af donationsjord Kungl. Maj:ts pröfning, ger icke Kungl. Maj:t befogenhet att härtill lämna sitt bifall utan Riksdagens samtycke, när det är fråga om sådan jord, som här afses.

Af det anförda framgår, att utskottet finner motionärens framställning välgrundad, hvarför densamma tillstyrkes. Härtill föreligger äfven så mycket större skäl, som Riksdagen genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t i ärendet synes kunna återföra detsamma till behandling på det sätt kungl. kammarkollegium i sin skrifvelse år 1897 torde ha afsett.

Utskottet får alltså hemställa att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må afhändas städerna utan Riksdagens samtycke, samt att ett öfvervägande jämväl måtte äga rum, huruvida ej dispositionen öfver denna jord bör, såvidt på staten ankommer, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan äfven af Riksdagen.»

Häremot har reservation afgifvits af herr Olsson i Kullenbergstorp.

Andra kammaren afslog utskottets hemställan och biföll ett under öfverläggningen framställt yrkande, att kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att ett öfvervägande måtte äga rum, huruvida ej dispositionen öfver den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord borde, såvidt på staten ankomme, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan äfven af Riksdagen.

*Andra kam-
marens beslut.*

Andra kammarens beslut har delgifvits Första kammaren, som hänvisat ärendet till förberedande behandling af sitt första tillfälliga utskott.

Under tidernas lopp, särskildt under 1500- och 1600-talen, hafva de flesta svenska städer af kronan i gåfva eller förläning erhållit jord-egendomar eller städernas donationsjordar, såsom de numera allmänne- ligen benämnas. Anledningen härtill har hufvudsakligen varit den, att utöfningen af borgerlig näring dåförtiden ansågs föga lönande och borgerskapet fördenskull i sin verksamhet förtjänt af direkt ekono- miskt understöd från statens sida. Att detta i allmänhet utgick i form af fast egendom berodde gifvetvis på tidens ekonomiska för- hållanden. De upplåtna fastigheterna, hvilka omfattat så godt som alla i jordeboken upptagna slag af fast egendom, hafva i allmänhet varit af krononatur; men i åtskilliga fall har kronan genom byte mot annan jord eller eljest mot vederlag, t. o. m. tvångsvis, tillvunnit sig i enskild ägo varande jord, hvaraf stad varit i behof, för att seder- mera åt denna öfverlämnas.

*Utskottets
yttrande.*

Att tillförlitligt uppgifva sammanlagda ytinnehållet af städernas donationsjord låter sig icke göra. Det torde dock uppgå till åtmin- stone 61,000 har, motsvarande omkring hälften af städernas samtliga jordområden. Storleken af de särskilda städernas donationsjord varierar högst betydligt. De största arealerna hafva följande städer med unge- färligen nedan angifna antal har: Sala 9,510, Piteå 4,935, Gäfle 4,030, Vimmerby 2,305, Sundsvall 2,070, Kristinehamn 1,965, Eksjö 1,960, Karlstad 1,760, Åmål 1,535, Mariefred 1,515, Vänersborg 1,420, Göte- borg 1,385, Haparanda 1,350, Mariestad 1,265, Luleå 1,255 och Örebro 1,225 har. Fullständigt i afsaknad af donationsjord äro af de äldre städerna Falkenberg, Falsterbo, Falun, Filipstad, Hedemora, Lund, Motala, Oskarshamn, Ronneby, Skanör, Skara, Skellefteå, Trelleborg, Uddevalla, Vaxholm, Visby och Örnköldsvik.

Det allmänna syftet med jorrdonationerna har varit dels att förse städernas näringsidkare med nödigt utrymme till boningsplatser, dels att bereda städerna inkomst genom bruk af den till boningsplatser ej använda marken. De särskilda ändamål, för hvilka donationerna ägt rum, finnas i många fall angifna i donationsurkunderna, såsom för att utstakas till tomter, att användas till industriella ändamål, till aflöning åt stadens ämbets- och tjänstemän m. m.

Med afseende å de villkor, under hvilka jorden af kronan upplåtits åt städerna, kunna särskiljas följande tre hufvudgrupper, nämligen: 1) donationer under fullständig allodialrätt, d. v. s. med befogenhet för staden att afhända sig jorden; 2) donationer, hvarigenom jorden förklarats vara upplåten åt staden till evärdelig ägo eller med andra ordalag i samma syfte, men utan angifven befogenhet för staden att fritt disponera den donerade egendomen; och 3) donationer med nyttjanderätt till den förlänta jorden. Till den första gruppen är att hänföra endast ett fåtal donationer; den andra är något talrikare; men de flesta donationerna, omkring åttio procent, falla under den tredje gruppen d. v. s. medföra allenast nyttjanderätt till jorden. Det vanligaste uttrycket härvid är, att jorden »unnas och efterlåtes att njuta, bruka och behålla», därvid ordet »behålla» torde få anses utmärka nyttjanderättens perpetuella beskaffenhet, ehuru uttrycket understundom förstärkes genom tillägget »evärdeligen». Genom kungl. försäkringen den 23 februari 1789, hvarest stadgas, att de städerna donerade, förlänte och under namn af stadsjord begrepne egor skola orubbade vid städerna bibehållas, kunna emellertid samtliga till denna grupp hörande donationer — med undantag naturligen för sådana i senare tid tillkomna upplåtelser, hvilka gälla endast tills vidare och därför icke heller torde kunna såsom donationer erkännas — anses vara upphöjda till perpetuell giltighet, hvilket förhållande i själfva verket synes ställa nyttjanderättsdonationerna jämsides med de under nästföregående grupp afsedda, som lämnats under äganderätt. *)

Ehuruväl städerna endast i några få undantagsfall erhållit rätt att afhända sig donationsjord, hafva, trots de stränga förbud däremot, som förekomma såväl i donationsurkunder som i kungl. resolutionen den 13 juli 1719 och kungl. brefvet den 25 september 1745, i många städer betydande delar af donationsjorden obehörigen kommit i enskild värjo och besittas af sina innehafvare med anspråk på äganderätt. Atskilliga städer hafva vidtagit åtgärder för återvinning af dem från-

*) Se kammarkollegii här nedan omförmälda utlåtande (sid 24, sista stycket i det tryckta utl.).

gångna dylika jordar. Härom hafva förts långvariga rättegångar, hvilka i allmänhet utfallit till städernas förmån.

Emellertid anbefalldes Kungl. Maj:t år 1893 kammarkollegium — när det för befordrande i allmänhet af ett tjänligare tillgodogörande af städernas donationsjordar likasom för befrämjande af enskildas trygghet i besittningen af stadsjord, som kommit i deras värjo, syntes vara af vikt, att åt städerna bereddes möjlighet ej allenast att kunna med full äganderätt åt enskilda upplåta donerad jord än äfven att, där sådan jord redan kommit i enskild besittning, kunna bekräfta den gjorda upplåtelsen, så att den blefve för framtiden fullt betryggande — att inkomma med betänkande, huruvida befoget i nu angifna hänseenden kunde böra inrymmas åt städerna och i sådant fall, hvilka förbehåll därvid borde fästas. Kollegiet afgaf i ärendet den 30 december 1897 ett utförligt betänkande, däri kollegiet bland annat förmålde, att det enligt dess föreställning vore tjänligast, om, i öfverensstämmelse med dittills iakttagna ordning, giltigheten af stadsfullmäktiges eller allmän rådstugas beslut om afhändande af donationsjord utom stadsplan i hvarje fall gjordes beroende af Kungl. Maj:ts pröfning och fastställelse, i hvilket afseende någon allmän uttrycklig bestämmelse emellertid icke syntes kollegiet erfordras, hvarjämte kollegiet hemställde, att genom allmän författning måtte stadgas, det gällande bestämmelser i afseende på dispositionen af städernas donationsjordar icke utgjorde hinder för städerna att, under de villkor och förbehåll, som Kungl. Maj:t uppå därom skeende framställning särskildt för hvarje stad täcktes i nåder bestämma, *vare sig* bekräfta sådant redan förhandenvarande enskildt innehaf utaf donationsjord, som, fränsedt jordens donationsegenskap, uppfyllde villkoren för grundläggande af tjuguarig häfd enligt nådiga förordningen den 22 april 1881, i den mån dylik bekräftelse kunde vare erforderlig, *eller* med äganderätt föryttra sådan i städernas egen värjo befintlig jord af omförmälta beskaffenhet, hvilken uti behörigen fastställda stadsplaner inginge såsom tomter eller delar af sådana.

Genom nådigt bref den 27 januari 1899 förklarade Kungl. Maj:t, att då af den lämnade utredningen framginge, att den donationsjord, som vore belägen inom stadsplanens gränser, vunne användning i enlighet med donationsändamålet, då densamma med full äganderätt öfverlätes på enskilde, och följaktligen betänklighet icke mötte mot att, fortfarande som hittills, meddela bifall till städernas framställningar om tillstånd att till enskilde af donationsjorden aflåta tomter och tomt-delar inom stadsplanen, jämväl i sammanhang med utvidgning af denna

plan, eller mot meddelande af tillstånd för städerna att, då område inom stadsplanen tidigare upplåtits till enskild person, men ovisst kunde anses, huruvida upplåtelsen skett med äganderätt eller nyttjanderätt, medgifva, att innehafvaren finge till fastigheten åtnjuta full äganderätt,

men det i allmänhet icke kunde anses med donationsändamålet öfverensstämmande, att städerna till enskilde föryttrade donationsjord, som vore belägen utom stadsplanen, hvadan tillstånd till sådant afyttrande eller till bekräftande med full äganderätt af redan verkställd upplåtelse af sådan jord borde lämnas endast i sådana undantagsfall, då af särskilda skäl upplåtelsen kunde visas vara af det gagn för staden, att donationsändamålet kunde anses varda genom upplåtelsen uppfyllt,

samt, om än vid sådant förhållande skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för att förmå städerna att i den största möjliga omfattning söka återvinna utom stadsplanens område belägen donationsjord, som kommit under enskild värjo, och att foga anstalt härom i så god tid, att hinder enligt förordningen om tjuguarig häfd den 22 april 1881 icke måtte mellankomma, likväl, med hänsyn därtill att åtgärder i sådan riktning på de flesta ställen komme att vålla svårigheter af flera slag icke blott för jordinnehafvarne utan äfven för städerna själfva samt att det på vissa ställen kunde påvisas, att de bestående förhållandena vore för städerna gynnsammare än hvad resultatet af en reduktion skulle blifva, ändamålsenligare vore att öfverlåta åt städerna själfva att, efter å hvarje ort förekommande omständigheter, afgöra, huruvida mått och steg skulle vidtagas för återvinande af städerna frångången donationsjord utom stadsplanen,

fann Kungl. Maj:t hvad i ärendet förekommit icke till någon annan sin åtgärd föranleda, än att Kungl. Maj:t förklarade Sig vilja till pröfning i hvarje särskildt fall upptaga de ansökningar, som kunde från städerna inkomma vare sig angående tillstånd att till enskilde af donationsjorden upplåta tomter eller tomtdelar inom stadsplanen, jämväl i sammanhang med utvidgning af sådan plan, eller om medgifvande att till enskilde föryttra donationsjord utom stadsplanen i sådana undantagsfall, då af särskilda skäl upplåtelsen kunde visas vara af det gagn för staden, att donationsändamålet kunde anses varda genom upplåtelsen uppfyllt.

Enär jämlikt kungl. förordningen om tjuguarig häfd den 22 april 1881 den, som i god tro åtkommit fast egendom och efter vunnen lagfart såsom ägare besuttit den utan afbrott under tjuguar, icke kan fränhändas egendomen i följd af klander, som iustämnes på grund af äldre rätt, lära numera, sedan mer än tjuguar förflutit från det be-

rörda förordning trädt i kraft, några s. k. donationsjordsprocesser i allmänhet icke kunna af städerna med utsikt till framgång anhängiggöras. Under tiden närmast efter meddelandet af Kungl. Maj:ts ofvan anförda beslut hafva åtskilliga städer sökt och erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att i enlighet med träffade öfverenskommelser reglera förhållandet med enskildes från början obehöriga innehaf af donationsjord därhän, att dessa på vissa villkor tillförsäkrats full äganderätt till sådan jord.

Såväl före utfärdandet af merberörda bref som därefter har Kungl. Maj:t bifallit ansökningar från städerna att få afhända sig donationsjord.

Vid beviljande af tillstånd för städerna att försälja donationsjord har, såvidt utskottet inhämtat, endast undantagsvis föreskrifvits, att köpeskillingen skulle fonderas.

Utskottet vill äfven här erinra, att af städerna upprättade allmänna planer för hushållningen med donationsjorden skola underställas Konungens befallningshafvandes godkännande [(F. K. S. § 75 b)].

Förändrade förhållanden kunna uppenbart betinga, att städernas donationsjordar icke vidare med fördel kunna disponeras för direkt tillgodoseende af det ändamål, som donationen afsett, utan att de med bättre gagn kunna disponeras för annat ändamål.

Det synes alltså utskottet, att, äfven om förhållandena i viss mån inträdt i ett annat läge genom tomträttsinstitutets införande i vår rättsordning, det för städerna fortfarande bör göras möjligt att afhända sig donationsjordar eller att öfver dem förfoga på annat sätt, än donator föreskrifvit. Men om sålunda donationen stundom ej kan i sin ursprungliga form upprätthållas, måste donationens natur kräfva, att i dylika fall tillses, att donationen allt framgent bibehålles vid förmåga att, ehuru på förändradt sätt, bereda städerna nytta, hvilket icke sker därigenom att köpeskillingen ingår i städernas rörliga tillgångar. Det lärer förty kunna vara angeläget, att städernas åtgöranden beträffande dispositionen af deras donationsjordar bindas af bestämmelser, ägnade att fortfarande befämja donationens ändamål att bereda städerna varaktig nytta.

På grund af hvad sålunda anförts får utskottet, under åberopande af konstitutionsutskottets memorial nr 3 vid detta års Riksdag, hvaraf

framgår, bland annat, att enligt konstitutionsutskottets mening förevarande frågor rörande städernas donationsjordar falla under Konungens ekonomiska och administrativa lagstiftningsmakt, hemställa,

att Första kammaren måtte på det sätt biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut, att Första kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande huruvida ej beträffande städernas disposition af den till dem under villkor af oförytterlighet donerade jord sådana villkor och förbehåll böra uppställas, att denna jords ändamål att bereda städerna varaktig nytta upprätthålles.

Stockholm den 8 maj 1911.

På utskottets vägnar:

G. LAGERBJELKE.